

AUTOREFERAT

1. Imię i Nazwisko.

Katarzyna Mikulska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1991-1997 **Studia magisterskie** na kierunku „Filologia hiszpańska”, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.

Podczas studiów wyjazd naukowo-badawczy:

1995-1996 Meksyk, Narodowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku (UNAM), Centro Coordinador y Difusor de Estudios Latinoamericanos: stypendium badawcze Rządu Meksykańskiego (10 miesięcy), nauka i badania pod opieką naukową mgr Silvia Limón

01.1997 **Uzyskanie stopnia magistra filologii hiszpańskiej**, na podstawie pracy magisterskiej zat. *Las deidades del maíz en las fiestas rituales*, napisanej pod kierunkiem dr hab. Elżbiety Siarkiewicz

Po ukończeniu studiów magisterskich wyjazd naukowo-badawczy:

1997 Meksyk, Narodowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku (UNAM), Centro Coordinador y Difusor de Estudios Latinoamericanos: stypendium badawcze Rządu Meksykańskiego (6 miesięcy), nauka i badania pod opieką naukową dr Silvia Limón

1998 – 2003 **Studia doktoranckie** w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, Wydział Neofilologii, Uniwersytet Warszawski.

Podczas studiów doktoranckich wyjazd naukowo-badawczy:

2002 Meksyk, Narodowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku (UNAM), Instytut Badań Antropologicznych: stypendium badawcze Rządu Meksykańskiego (7 miesięcy), studia i badania pod opieką naukową prof. Lorenzo Ochoa Salas

05.2004 Obrona pracy doktorskiej i **uzyskanie tytułu doktora nauk humanistycznych** w zakresie literaturoznawstwa na podstawie rozprawy doktorskiej zat. *El lenguaje simbólico en las representaciones gráficas de escogidas deidades*

nahuas („Język symboliczny w przedstawieniach graficznych wybranych bóstw nahuatlańskich”), pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Siarkiewicz

Po uzyskaniu tytułu doktora staż podoktorski (*post-doc*) i badawczy:

2009-2010 Meksyk, Narodowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku (UNAM), Instytut Badań Antropologicznych: staż podoktorski i badawczy zat. „*Lenguaje secreto en el habla y en los signos. El discurso de carácter mágico-religioso en la expresión oral y en la pictórica de los nahuas* („Tajemniczy język” w mowie i znakach. Dyskurs o charakterze magiczno-religijnym w wypowiedzi ustnej i w postaci graficznej) finansowany przez Rząd Meksykański (12 miesięcy)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.

2004-obecnie: adiunkt w Zakładzie Historii i Kultury Hiszpanii i Ameryki Łacińskiej, Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, Wydział Neofilologii, Uniwersytet Warszawski

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego,

Rozprawa habilitacyjna zat. *Tejiendo destinos. Un acercamiento al sistema de comunicación gráfica en los códices adivinatorios.*

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa),

Katarzyna Mikulska, *Tejiendo destinos. Un acercamiento al sistema de comunicación gráfica en los códices adivinatorios.* 2015, Zinacantepec, Estado de México: El Colegio Mexiquense, A.C.: Universidad de Varsovia, Instituto de Estudios Ibéricos e Iberoamericanos.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Celem rozprawy habilitacyjnej była dogłębna analiza systemu komunikacji graficznej, zastosowanego w przedhiszpańskich księgach środkowego Meksyku – zwanych kodeksami – pełniących funkcję dywinyjną. Księgi te, zwane „księgami lat, księgami snów” (nahuatl: *in xiuhamatl, in temic amatl*, hiszp. *libros de los años, libros de los sueños*), wg wierzeń środkowomeksykańskich Indian zostały stworzone przez czterech bogów jako „księgi-przewodniki”, które pozwalały ludziom poznać swoje przeznaczenie, a, co za tym idzie,

modelować je. Rozprawa została podzielona na trzy części, i w każdej z nich poddałam analizie kodeksy dywinacyjne z innego punktu widzenia. Część I traktuje o tych, którzy „tkają” przeznaczenie, tzn. o bóstwach odpowiedzialnych za poszczególne aspekty tego procesu. Tym samym ta część rozprawy podchodzi do tematyki ksiąg wróżebnych z punktu widzenia wierzeń, religii i światopoglądu Indian środkowego Meksyku. Część II jest częścią teoretyczną, w której przedstawiam i analizuję system komunikacji graficznej użyty w mezoamerykańskich księgach dywinacyjnych, w celu ułożenia go pośród innych światowych systemów pisma, biorąc pod uwagę kryteria zasady działania oraz pełnionych funkcji. W Części III podchodzę do badanych dokumentów od strony pragmatycznej, prezentując nowatorską propozycję metodologiczną dostarczającą narzędzi do pracy nad kodeksami dywinacyjnymi.

W Części I, zat. „Tkacze przeznaczenia” (*Los tejedores de destinos*), i w której punktem wyjścia do dyskusji był mit o stworzeniu kodeksów wróżebnych, przedstawiłam jak bardzo różniły się mezoamerykańskie – a w tym przypadku nahuatląskie – pojęcia księgi i pisma od ich odpowiedników ze Starego Świata. We wspomnianej opowieści mitycznej księgi te nazwane są wyrażeniem *in amoxtli in tlacuilolli*, tłumaczonym zazwyczaj jako „księga, malowidło/pismo”. W rzeczywistości jednak wyrażenie to składa się z pojęć inaczej rozumianych w świecie mezoamerykańskim, niż pojmowane są analogiczne – na pierwszy rzut oka – pojęcia z tzw. kultury zachodniej. Dogłębna analiza znaczenia słowa *amoxtli* ukazała, jak pojmowano funkcję świętych ksiąg, zaś przedstawienie pola semantycznego słowa *tlacuilolli* wykazało, że odnosiło się ono przede wszystkim do fizycznej postaci ksiąg. W związku z tym, pojęcie *amoxtli*, bardziej niż „księga” w naszym rozumieniu, było pojmowane raczej jako swego rodzaju „portal” do świata pozaludzkiego, do świata bogów i przodków, który mógł penetrować tylko specjalista w tej dziedzinie. Dzięki temu poznawał on odpowiedzi bogów na pytania dotyczące przeznaczenia i przyszłości. Za taki „portal” uznawano przede wszystkim kodeksy wróżebne, ale także obraz ułożonych na tkaninie ziaren używanych podczas aktu dywinacji, żetonów na planszach do gier, jak również inne „media”, które służyły jako podstawa takiego procesu. Szczególne znaczenie miał wizualny układ znaków dni bądź ziaren i ich pozycja względem siebie, w związku z czym uzyskanie informacji ze świata boskiego następowało przy użyciu powierzchni graficznej (czy wizualnej), ale jako część aktywnego procesu interpretacji. Do owych ułożeń znaków w formie graficznej (czy wizualnej) odnosi się drugie słowo tworzące nazwę świętych ksiąg, a mianowicie, *tlacuilolli*. Mimo iż najczęściej tłumaczy się je jako „malowidło/pismo”, w rzeczywistości odnosi się ono do pewnej wizualnej formy, układu, wzoru, obrazu, wykonanego ręką ludzką. Tym samym, *tlacuilolli* to takie przedstawienia graficzne, jakie znajdują się w kodeksach, ale także te obecne na planszach do gier, wzory na tkaninach, butach, ceramice, jak również wszelkie desenie i wizualne zestawy znaków.

Nowatorskim elementem rozwiniętym w Części I jest zidentyfikowanie nahuatląskiego boga komunikacji – Ixtliltona, będącego zarówno patronem komunikacji werbalnej (to do niego kierowano podziękowania, gdy dzieci posiadały umiejętność mówienia), jak i graficznej, co manifestowało się m. in. zarówno w jego imieniu („Atrament na jego twarzy/oczach”), jak i w nazwie jego świątyni („Miejsce *tlacuilolli* [malowania/pisania]”). Ponadto Ixtlilton wydaje się być również odpowiedzialny za „performatywny” sposób komunikacji, tzn. taki, w którym kluczową rolę odgrywały taniec, muzyka, spektakl i przebranie – mimo iż właściwym patronem tego aspektu komunikacji była jedna z postaci tego bóstwa, a mianowicie Techalotl. Ixtlilton najprawdopodobniej był jednym z tych czterech bogów, którzy według nahuatląskiego mitu stworzyli księgi

przeznaczenia dla ludzi. Jako bóstwo związane ze świętami odbywającymi się w dniach o nazwie *xochitl*, „kwiat”, jest powiązany konceptualnie z bogami, których imię tworzy to słowo, i którzy zarazem byli odpowiedzialni za komunikację między ludźmi a światem boskim. Chodzi tu m. in. o boga-wynalazcę pędzla (*Macuilxochitl* [5-kwiat]/*Xochipilli*) i boginię tkania (*Xochiquetzal*), a więc tych, którzy patronowali czynnościom, których efektem było *tlacuillo* (włączając w to gry losowe) – a należy tu dodać, że konsultacja kodeksów dywinacyjnych była traktowana jako akt komunikacji ze światem nadprzyrodzonym. Innym znakiem identyfikującym bóstwa odpowiedzialne za to, co wizualne, oraz za komunikację ze światem bogów, był numer „pięć” (*macuilli*), stanowiący równocześnie część imienia wciąż mało przebadanych i zrozumianych bóstw zwanych *macuiltonaleque*, „właścicieli przeznaczenia”. Dyskusja przeprowadzona w Części I wskazuje, że to właśnie one były prawdziwymi „tkaczami przeznaczenia” – stąd też ich imię oznaczało także palce dłoni, używane we wszelkich aktywnościach związanych z *tlacuillo* i z komunikacją z zaświatami, czy to przy rzucaniu lub układaniu ziaren do wróżenia, czy to przy korzystaniu ze świętych ksiąg, czy jakiegokolwiek innej technice wróżebnej.

Kluczowym rezultatem Części I rozprawy jest pokazanie, w jaki sposób tworzone były znaczenia manticzne poszczególnych znaków (numerów i symboli dni, jak również imion bóstw, będących jednocześnie patronami konkretnych okresów czasu), a w dalszej kolejności przedstawienie, w jaki sposób kodyfikowały one znaczenia w postaci graficznej, tworząc siatkę wzajemnych relacji. Ukazane zostało, że znaczenia te nie są stałe, ale tworzą one coś w rodzaju wachlarza możliwości, tak więc lektura tych znaków jest aktywnym procesem, który bierze pod uwagę rodzaj problemu, okoliczności, aktualną datę, etc., ale zależy ona również od korelacji z sąsiadującymi elementami graficznymi. Tym samym nie jest możliwe wypracowanie czegoś w rodzaju „słownika” znaczeń poszczególnych znaków używanych w analizowanych kodeksach, gdyż są one zbyt dynamicznie, a ich zasada działania z założenia implikuje wieloznaczność i proces twórczy podczas ich interpretacji.

Wnioski takie pozwoliła mi wysnuć nie tylko analiza wartości symbolicznej i asocjacji znaków graficznych i przedstawień bóstw odnoszących się do symbolu dnia „kwiat” oraz do numeru „pięć”, ale także tych związanych z numerami „dwa” i „dziewięć”. „Dwa” w myśli nahuatlańskiej implikuje przede wszystkim poczęcie/początek/genezę, następuje to jednak jako efekt połączenia przeciwnych, uzupełniających się sił. Nawet jeśli chodzi tu o siły boskie, to ich moc kreacyjna związana jest z ciałami odmiennych płci, gdyż dopiero to połączenie skutkuje uwolnieniem siły twórczej, narodzinami bogów, ludzi czy pożywienia. „Dziewięć” z kolei określa przestrzeń czy miejsca znajdujące się poza światem ludzkim, stąd też wchodzi w skład nazw określających siedzibę najwyższej pary bóstw, świat zmarłych, miejsce początku życia i świat snów. Najdokładniej przeanalizowana wartość numeru „pięć” wskazuje na jego symbolikę jako numeru liminalnego, gdyż „pięć” burzy istniejący uprzednio porządek, wprowadza chaos, po czym od nowa układa czy strukturyzuje czas, przestrzeń czy świat. Taka jest właśnie funkcja bogów, których część imienia kalendarzowego stanowi *macuilli*, „pięć”, a więc przede wszystkim wspomnianych wyżej „tkaczy przeznaczenia”.

Dodatkowym wynikiem analiz przeprowadzonych w Części I jest przybliżenie natury mezoamerykańskich (środkowomeksykańskich) bogów. Różnorodność imion jednego bóstwa, jak również fakt, że inne bóstwa w określonych sytuacjach czy pełniąc określone funkcje, mogą przybrać to samo bądź zbliżone imię, oraz ten sam lub podobny element graficzny w kodeksie, wskazują, że mezoamerykańskie bóstwa są raczej swoistą mozaiką czy wypadkową różnych sił i funkcji. W związku z tym podobieństwo w imieniu czy w

przedstawieniu graficznym nie decyduje o wspólnej tożsamości mezoamerykańskich bóstw, ale o ich podobnych funkcjach, istotnych w danym momencie (okresie czasu).

Konkludując, można stwierdzić, że środkowomeksykańskie kodeksy wróżebne, owe „portale” do świata bóstw, pojmowane były inaczej niż „księgi” znane ze Starego Świata. Zasady działania przedhiszpańskich ksiąg dywinacyjnych należałoby raczej rozumieć jako poruszanie się po planszy gry – też określanej pojęciem *tlacuillo* – na której siły przeznaczenia ukazują się dzięki wzajemnym relacjom między znakami dni, liczb, postaciami bogów i innymi znakami graficznymi.

Celem Części II rozprawy, zat. „Zasady działania systemu komunikacji graficznej w kodeksach wróżebnych” („Principios operativos del sistema de comunicación gráfica en los códices adivinatorios”), było ukazanie mechanizmów operacyjnych tego systemu od strony funkcjonalnej i w porównaniu z innymi systemami komunikacji graficznej, zwanymi – lub nie – pismem. Jest to zarazem kluczowa część rozprawy, jako że stanowi ona istotny głos w światowej dyskusji na temat teorii pisma i jego definiowania, tym razem jednak od strony kultur Mezoameryki, które zazwyczaj były pomijane w tej debacie (czy to przez teoretyków pisma, czy to przez samych mezoamerykanistów, którzy dopiero w ostatnich latach zaczęli brać w niej udział). Punktem wyjścia była dla mnie klasyczna definicja pisma, wypracowana na gruncie kultur Starego Świata (a przede wszystkim na gruncie kultury europejskiej, opierającej się w tym aspekcie na stwierdzeniach Arystotelesa), która zakłada, że pismo odzwierciedla mowę. Definicja ta jest szczególnie doceniana przez większość lingwistów (poczynając od Ferdynanda de Saussure’a), gdyż tylko systemy pisma odzwierciedlające język są „lingwistycznie informacyjne”. Niemniej, zarówno badanie historii rozwoju systemów pism, jak i najnowsze teorie, m. in. Davida Olsona – teoretyka piśmienności – pokazują, że odzwierciedlanie mowy nie jest ani najbardziej pierwotną funkcją pisma – ta potrzeba nie stoi u genezy jego rozwoju, ani też, wbrew pozorom, jego najważniejszą funkcją, gdyż w zasadzie nie ma praktycznie takiego systemu, który by ją spełniał całkowicie. Ponadto, wybór konkretnego systemu pisma przez daną kulturę czy społeczność zależy nie tylko od dopasowania go do języka danej społeczności, ale także od czynników politycznych, religijnych, tradycji, etc. Istniejące (lub dawne) systemy pisma nie są też systemami „czystymi”, tzn. działającymi według jednej konkretnej zasady operacyjnej (logograficznej, sylabicznej, fonetycznej, etc.), jak to sugerują teoretyczne klasyfikacje. W mojej opinii systemy pisma wykorzystują raczej różne zasady działania, tyle, że w różnych proporcjach, w zależności od funkcji, jaką mają spełnić. W związku z tym właśnie aspekty funkcjonalne należy wziąć pod uwagę przy badaniu systemu komunikacji graficznej używanego w księgach środkowomeksykańskich. Przeanalizowane przeze mnie funkcje systemów komunikacji graficznej obejmują komunikowanie ponad barierą czasu i przestrzeni, bycie swego rodzaju depozytariuszem pamięci społecznej, wykorzystanie powierzchni graficznej jako powierzchni informacyjnej, abstrahowanie myśli, a także tworzenie oryginału, ściśle związanego z linearnością.

Niewątpliwie najbardziej pierwotną funkcją wszelkich systemów zapisu jest zakodowanie informacji w celu zachowania jej lub przekazania w czasie i w przestrzeni. Niemniej, ta funkcja mnemoniczna i komunikacyjna nie jest uzależniona od zasady działania systemu, gdyż spełnia ją zarówno odpowiedni rysunek („piktogram”), zapis liczb czy zapis w systemie glottograficznym (tzn. odzwierciedlającym mowę). W każdym przypadku równie niezbędnym warunkiem spełnienia tej funkcji jest znajomość kodu przez nadawcę i odbiorcę komunikatu. Kodeksy środkowomeksykańskie spełniają tę funkcję tak samo, jak zapisy algebraiczne, inkaskie kipu czy zapisany alfabetycznie podręcznik do historii. W związku z

tym często używane określenie „system mnemotechniczny” w odniesieniu do różnych systemów graficznych wydaje mi się o tyle nietrafne, że nie wskazuje w żaden sposób na zasadę ich działania (może poza tym, że z założenia implikuje wykluczenie zastosowania zasady glottograficznej).

Jednym z najważniejszych aspektów funkcjonalnych systemów zapisu jest umożliwienie procesu abstrahowania. W rozprawie ukazuję za Goody'm¹, że w momencie tworzenia list i, w dalszej kolejności, tabeli, których powstanie jest ściśle związane z zapisem graficznym, zachodzi proces wyodrębnienia abstrakcyjnej kategorii (np. kategorii „drzewa”, „produkty spożywcze”, „zwierzęta hodowlane”, etc.). Według Goody'ego właśnie tworzenie abstrakcyjnych kategorii i użycie zasady notacji (patrz niżej) stanowi prawdziwy początek piśmienności (*literacy*), nie zaś zastosowanie zasady glottograficznej. W mojej opinii sam proces abstrahowania może prowadzić do dwutorowego rozwoju zapisu graficznego: zarówno do rozwoju zasady glottograficznej (w wyniku rejestrowania np. liczonych przedmiotów), jak i nieglottograficznej, będącej wynikiem wyabstrahowania wartości numerycznej. Ta druga droga prowadzi do rozwoju systemów, których znaki nie przedstawiają jednostek języka (jak to jest w przypadku glottografii), choć też wykształcają jednostki znaczące i łączące się dzięki syntaksie. Jak twierdzi Olson², jednostki graficzne w tych systemach są „funkcjonalnymi jednoznacznymi reprezentacjami [graficznymi, KM]”, które mogą być odtworzone w różnych językach, w kolejności na tyle stałej, że zapewnione jest zrozumienie komunikatu (choć nie chodzi tu o niezmienną formę odtwarzanego komunikatu, jak w przypadku zapisu glottograficznego).

Wspomniana wcześniej zasada notacji odnosi się do wykorzystania powierzchni graficznej jako elementu kodyfikującego informację. Tylko na powierzchni graficznej można stworzyć listy, tabele, diagramy, schematy, etc., w których lokuje się znaki graficzne w taki sposób, że informacja jest kodyfikowana dzięki przestrzennemu rozłożeniu znaków i ich wzajemnych relacji. Odbiorca może wykorzystać całość zarejestrowanej informacji, jak również tylko tę część, która jest mu w danym momencie potrzebna. Ponadto, zlokalizowanie potrzebnej informacji jest dosyć szybkie i z założenia nieuzależnione od języka (chyba że dodatkowo zastosowana jest zasada glottograficzna). Zasada notacji jest wykorzystywana w zapisach matematycznych, chemicznych, kalendarzowych, w systemach wróżebnych (np. w chińskim *I Ching*, w jorubijskim systemie *ifa* oraz w mezoamerykańskich kodeksach dywinacyjnych, zorganizowanych praktycznie na bazie tabel i diagramów), ale także na stronach internetowych, w encyklopediach, słownikach, gazetach, a nawet w książkach zapisanych pismem glottograficznym, w których obecne są spisy treści, rozdziały czy akapity, czyli wszędzie tam, gdzie stosuje się tzw. układ tabularny. W związku z tym, mimo iż na pierwszy rzut oka wydaje się, że w kulturach używających pisma glottograficznego dąży się do uniknięcia lub maksymalnego zredukowania zasady notacji (poza tekstami nauk ścisłych, np. o tematyce matematycznej, chemicznej, informatycznej, etc.), nie jest to do końca możliwe, gdyż już sam układ pojedynczej strony tekstu jest wynikiem stosowania tej zasady: tylko na powierzchni graficznej pojawia się linia i kierunek tekstu, i nie jest to w żaden sposób związane z zapisem mowy/języka. Te same elementy są obecne w kodeksach wróżebnych (tabele kalendarzowe, listy znaków dni, listy bóstw, diagramy, etc.) i to one

¹ Goody, Jack, *The Domestication of the Savage Mind*. Cambridge – London – New York – Melbourne, Cambridge University Press. 1977, str. 74-110.

² Olson, David R., *Papierowy świat. Pojęciowe i poznawcze implikacje pisania i czytania*. [*The world on paper. The conceptual and cognitive implications of writing and reading*]. Warszawa, WUW. Seria Communicare. 2010 [1994], str. 138.

stanowią bazę do organizacji informacji, choć poza nimi istnieją także fragmenty, gdzie kolejność odczytywania nie jest w żaden sposób zaznaczona.

Te rozważania doprowadzają do kolejnej analizowanej przeze mnie kwestii, jaką jest linearność. Jest ona o tyle istotna, że niemalże intuicyjnie traktujemy wszelkie zapisy graficzne „linearne” jako pismo – stąd zresztą tak wielu badaczy, skądinąd opowiadający się za tradycyjną definicją pisma, uznaje zapis algebraiczny za pismo, mimo iż ten w żaden sposób nie bazuje na żadnym konkretnym języku. Ponadto, podstawowym problemem przy rozważaniu „linearności” jest niejednoznaczność tego określenia, gdyż może się ono odnosić zarówno do linearności dyskursu, jak i do akustycznego ciągu fonemów, sylab, a dalej słów w samej wypowiedzi. W tym drugim ujęciu siłą rzeczy linearnością nazywa się coś, co istnieje w wymiarze czasowym, gdyż taka jest natura mowy. Jeśli jednak linearnością chcemy nazwać to, co zostało zapisane, okazuje się, że wtedy musimy mówić o czymś, co istnieje w wymiarze przestrzennym, tzn. na powierzchni graficznej. Tym samym porównuje się dwie rzeczy istniejące praktycznie w różnych wymiarach, jedna w czasowym, a druga w przestrzennym, który to wymiar charakteryzuje liniowość i kierunek zapisu, nieobecne w wypowiedzi werbalnej. W związku z tym zapis glottograficzny daje raczej wskazówki do odtworzenia wypowiedzi, ale nie jest „linearny” w tym samym znaczeniu tego słowa co wypowiedź akustyczna. Z drugiej strony pojęcie „linearność” można także rozumieć jako odnoszące się do linii narracyjnej. O ile w tekstach pisanych kultury zachodniej dominuje mający korzenie jeszcze w teorii Arystotelesa model narracji zwany piramidą Freitaga (po ekspozycji i rozwoju akcji dyskurs osiąga punkt kulminacyjny, po czym następuje rozwiązanie akcji i zakończenie), o tyle struktura narracji w sztuce słowa kultury oralnej przypomina raczej układ „pudełek w pudełkach” (diagram Whitmana, cf. Ong³). Nie oznacza to, że opowiadający historię w ten sposób nie jest w stanie opowiedzieć jej chronologicznie, ale naturalny sposób opowiadania jest inny, zaczynający od najważniejszego wydarzenia, a następnie zagłębiający się w poszczególne epizody. Niemniej, w kulturze zachodniej coraz częściej odchodzi się od opisanego modelu narracyjnego i opowiada się historię w sposób niechronologiczny, co stawia kwestię linearności narracyjnej pod znakiem zapytania. Z kolei w częściach narracyjnych kodeksów mezoamerykańskich zastosowane są takie środki graficzne, które pozwalają czytelnikowi zrozumieć kolejność wydarzeń, mimo iż znaki nie są ułożone w wyraźne ciągi linearne (jak dzieje się np. w środkowej części *Kodeksu Borgia*) – lecz mimo to wydaje się, że można w takim razie mówić o pewnej linearności narracyjnej.

Tym samym okazuje się, że środkowomeksykańskie kodeksy dywinacyjne spełniają prawie wszystkie funkcje właściwe tekstom alfabetycznym, gdyż służą do komunikowania ponad barierą czasu i przestrzeni, są depozytariuszem pamięci społecznej oraz wykorzystują powierzchnię graficzną jako element kodyfikujący informację, a zatem są efektem wyabstrahowania informacji, którą organizują w układzie tabularnym. Posiadają wskaźniki służące do utworzenia dyskursu oralnego, choć nie chodzi tu o jego precyzyjny rejestr ani o odtworzenie konkretnego, ontologicznie pierwotnego komunikatu, co jest właściwe tekstom glottograficznym. Na tym, według mnie, polega główna różnica pomiędzy tymi dwoma rodzajami tekstów. Niemniej, w kodeksach środkowomeksykańskich o innej tematyce (np. ekonomicznej, historycznej, genealogicznej,) zasada glottograficzna również jest stosowana (zaś w księgach dywinacyjnych znajdują się pojedyncze przypadki jej zastosowania), co pokazuje, że podobnie jak wszystkie systemy komunikacji graficznej, także i ten stosowany w

³ Ong, Walter, *Oralidad y escritura: tecnologías de la palabra* [*Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*]. Tłum. Angélica Scherp. Meksyk, FCE. 2009 [1982], str. 141-143.

kodeksach mezoamerykańskich jest wypadkową działania trzech zasad: notacyjnej, ikonicznej i glottograficznej. Według mnie tak właśnie należy definiować pismo, biorąc jednakże pod uwagę, iż w różnych systemach proporcje między stosowaniem tych trzech zasad operacyjnych są różne.

W moich rozważaniach podejmuję także problematykę pojęcia „semasiografia”, które w ostatnich latach zaczęło być stosowane przez niektórych mezoamerykanistów, podczas gdy inni odnieśli się do jego użycia mocno krytycznie. Po dogłębnej analizie proponowanych definicji przez autorów takich jak E. Boone, D. Wright Carr, J. Urcid, a także andynistki M. Jackson, dochodzę do wniosku, że należy odróżnić semasiografię – czy też raczej zasadę semasiograficzną, od zasady notacyjnej. Stanowisko to różni się zasadniczo od propozycji definicyjnych Boone i Jackson, w których te dwie zasady są do siebie zbliżone. W mojej opinii zasady notacyjna, ikoniczna i glottograficzna mają już swoje nazwy, w związku z tym pojęcie „semasiografia” powinno być stosowane do czegoś, czego te nazwy nie obejmują. Jedynym dodatkowym aspektem funkcjonalnym obecnym w środkowomeksykańskim systemie graficznym i stosowanym w księgach wróżebnych jest danie możliwości utworzenia dyskursu oralnego (a nie odtworzenia go, gdyż nie chodzi tu o wierne zrekonstruowanie ontologicznego oryginału) zgodnego z regułami oralności. Takie zdefiniowane semasiografii – jako zasady dyskursywnej – odpowiadałoby jednemu z pierwszych zastosowań tego pojęcia, zaproponowanym przez A. Hill⁴ oraz Greimas’a i Courtès’a⁵.

Wnioski te doprowadziły mnie w naturalny sposób do rozważań ujętych w Części III rozprawy, zat. „Dyskurs graficzny” („El discurso gráfico”), której celem było zanalizowanie i ukazanie, w jaki sposób działa zasada semasiograficzna zdefiniowana według mojej propozycji, co z kolei stanowi przyczynek do dalszych kroków w rozwoju metodologii badań nad środkowomeksykańskimi kodeksami dywinacyjnymi. Punktem wyjścia było zdefiniowanie graficznej grupy znaczeniowej (*conjunto gráfico de significado*), większej niż ewentualny logogram, i będącej jednostką paralelną do wyrażen języka mówionego zwanych tradycyjnie dwumianami (hiszp. *difrasismos*), choć tylko w niektórych przypadkach relacja ta jest całkowita. Chodzi raczej o wyrażenie czy „materializację” pewnej koncepcji metaforycznej w wypowiedzi oralnej bądź w medium graficznym. W odróżnieniu od wyrażen oralnych, w przedstawieniach graficznych dość rzadko te grupy znaczeniowe tworzone są przez dwa komponenty graficzne. Zazwyczaj jest ich więcej, a ich ilość zależy od miejsca, jakim dysponuje twórca oraz od jego kreatywności. Niemniej, jak pokazują badania nad oralnością Nahuia i innych grup indiańskich, również oralną sztukę słowa charakteryzuje możliwość estetycznego wzbogacenia dyskursu (m. in. dzięki rozbudowywaniu wspomnianych wcześniej dwumianów). Istotne jest jednak to, że każdy środek przekazu wykorzystuje własne możliwości, w związku z czym, ponownie, nie chodzi o bezpośrednie zakodowanie w medium graficznym wyrażen mówionych, ale że przedstawienie graficzne może służyć jako swego rodzaju „detonator” w tworzeniu dyskursu oralnego. Dzieje się tak dlatego, że ono samo w sobie tworzy całość znaczeniową, wykorzystującą także tworzone przez siebie „napięcie semantyczne” – charakteryzujące metaforę w ujęciu P. Ricoeur (o czym możemy mówić przekładając jego teorię metafory na dyskurs graficzny). Zarazem pozwala ono na tworzenie konotacji, które z kolei zapewniają różne możliwości interpretacji, niezbędne właśnie w tekstach wróżebnych, i tym samym lepiej spełniają swoją funkcję.

⁴ Hill, Archibald A., „The Typology of Writing Systems”. W: William M. Austin (red.) *Papers in linguistics in honor of Léon Dostert*. The Hague, Mouton. 1967, str. 92-99.

⁵ Greimas, Algirdas Julien i Joseph Courtés, *Semiotics and language: an analytical dictionary*. Bloomington, Indiana University Press. 1982, str. 375.

Kolejnym przeanalizowanym przeze mnie zagadnieniem są metafory wizualne czy „gry obrazów” (analogicznie do „gier słów”; *juegos de imágenes*), które można utworzyć tylko w medium graficznym, i takie właśnie rozwiązania są obecne w kodeksach dywinacyjnych. Pozwalają one zagłębić się w aspektach symbolicznych myśli mezoamerykańskiej i jej koncepcji religijnych, a także wyrazić w postaci graficznej specyficzny rejestr komunikacyjny, właściwy i niezbędny do kontaktu ze światem nadprzyrodzonym.

Wracając do relacji między dyskursem mówionym a dyskursem graficznym, ze względu na brak bezpośrednich dowodów na to, w jaki sposób przedhiszpańscy specjaliści korzystali z kodeksów wróżebnych, wnioski moje mają charakter hipotezy. Jest ona jednakże podparta porównaniem z aktualnie używanym rejestrem graficznym pieśni przez Indian Kuna. Na jego przykładzie można zaobserwować, jak działa system niestosujący zasady glottograficznej, opierający się na znajomości formuł oralnych i kodujący elementy zmienne w postaci graficznej. Oferujący jeszcze więcej możliwości środkowomeksykański system komunikacji graficznej stosowany w księgach dywinacyjnych, według mnie pozwalał na twórcze stworzenie wypowiedzi będącej rezultatem komunikacji ze światem nadprzyrodzonym. Nie chodziło tu jednak o jej „odtworzenie”, bowiem w dyskursie właściwym oralności ten jest stwarzany za każdym razem podczas każdego kolejnego i równie oryginalnego performansu. Z pewnością niezbędna jest tu znajomość formuł oralnych – podobnie jak do zrozumienia tekstu stworzonego z dominującą zasadą glottograficzną niezbędna jest znajomość języka – ale medium graficzne dostarcza możliwości różnorodnej werbalizacji dyskursu, pozostawiając zarazem miejsce na twórczą interpretację kodowanych znaczeń, co najlepiej pozwala mu pełnić funkcję „portalu” do świata bogów.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.

5.1. Tematy naukowo-badawcze.

Głównymi tematami naukowo-badawczymi, nad którymi pracuję, są teoria i systemy pism, kodeksy środkowego Meksyku oraz religia mezoamerykańska (nahuatlańska). W prowadzonych przeze mnie badaniach korzystam również z metodologii semiotycznej, co owocuje kierowaniem lub udziałem w konkretnych projektach badawczych oraz związanymi z nimi publikacjami. W ostatnich latach zajęłam się także pracą nad kilkoma oryginalnymi dokumentami z epoki przedhiszpańskiej i wczesnokolonialnej.

5.1.A. Teoria i systemy pism a kodeksy środkowego Meksyku.

Temat kodeksów wróżebnych środkowego Meksyku interesuje mnie już od czasu doktoratu. O ile jednak w rozprawie doktorskiej zajęłam się kwestią graficznych przedstawień bóstw w księgach środkowomeksykańskich, o tyle po doktoracie skoncentrowałam się na całościowej analizie tych dokumentów, włączając w nią zarówno wszystkie elementy graficzne przedstawione w tych manuskryptach (nieograniczające się do wizerunków bóstw), jak również samą ich strukturę, co owocuje także rozważaniami teoretycznymi i umiejscowieniem badanego systemu pośród innych pism na świecie. Głównym, choć nie jedynym efektem tych badań, jest opisana powyżej rozprawa habilitacyjna, a temat ten realizuję jeszcze szerzej w ramach kierowanego przeze mnie grantu zat. *System komunikacji graficznej w przedhiszpańskich księgach kalendarzowo-religijnych środkowego Meksyku w ujęciu teoretycznym i na tle odmiennych tematycznie kodeksów prekolonialnych*, uzyskanego

w programie OPUS Narodowego Centrum Nauki (nr grantu 330500/501/66/GR-4565; daty realizacji: X 2013 - IV 2016).

Realizując wspomniany wyżej projekt grantowy poszerzam spektrum moich badań o inne księgi o charakterze historycznym i mito-historycznym, głównie o *Kodeks Vindobonensis* i *Kodeks Xolotl*. Jest o możliwe dzięki współpracy międzynarodowej z dr Manuelem Hermannem (CIESAS, Meksyk) i dr Jerome Offnerem (Houston Museum of Natural Science), z którym również utworzyliśmy grupę badawczą pracującą nad *Kodeksem Xolotl*. Wymiernym efektem współpracy z dr Hermannem był przeprowadzony w lipcu 2015 roku intensywny kurs specjalizacyjny zat. *Elementos simbólicos y comparativos entre el Códice Borgia y el Vindobonensis* („Elementy symboliczne i porównawcze między *Kodeksem Borgia* i *Kodeksem Vindobonensis*”), w Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social (CIESAS) w mieście Oaxaca w Meksyku. Moje wyniki badań porównawczych między *Kodeksem Borgia* a *Kodeksem Xolotl* przedstawiłam na dwóch roboczych spotkaniach wspomnianej wyżej grupy badawczej (referaty „The Graphic Communication System of the Nahua as realized in the *Codex Xolotl*” oraz „Challenges for Constructing a Database for Themes and Motifs in the *Codex Xolotl*”), wygłoszone na międzynarodowych spotkaniach zorganizowanych w czerwcu 2013 na Uniwersytecie Warszawskim i w listopadzie 2013 na Georg-August-Universität Göttingen (Niemcy), a także w referacie „La estructura del discurso gráfico en el *Códice Xolotl* en comparación con el *Códice Borgia*” zaprezentowanym na największym światowym kongresie amerykańistów 55 *International Congress of Americanists*, w ramach sympozjum *Redescubrimiento de la cartografía y la historiografía indígena del centro de México en la época colonial temprana* (lipiec 2015, San Salvador, Salvador).

Znaczącym elementem realizacji wspomnianego grantu jest zorganizowanie Międzynarodowego Sympozjum *Sistemas de comunicación gráfica indígena: acercamiento teórico*, które odbyło się w marcu 2015 na Uniwersytecie Warszawskim, i w którym wzięli udział światowej sławy badacze zajmujący się tematyką pisma i systemów komunikacji graficznej (i z których większością współpracuję): prof. dr hab. Danièle Dehouve (CNRS-Université Paris X Nanterre, Ecole Pratique des Hautes Etudes), prof. dr hab. Gordon Whittaker (Georg-August-Universität Göttingen), prof. dr Juan José Batalla Rosado (Universidad Complutense de Madrid), prof. dr Carlo Severi (Laboratoire d'anthropologie sociale, Collège de France), dr María Castañeda de la Paz (IIA-UNAM), dr Michel Oudijk (IIF-UNAM), dr David Wright Carr (Universidad de Guanajuato), dr Christiane Clados (Philipps University Marburg), dr Jerry Offner (Houston Museum of Natural Science), dr Miguel Angel Ruz Barrio (Colegio Mexiquense), jak również badacze z Polski (dr hab. Janusz Wołoszyn, dr Stanisław Iwaniszewski, dr Katarzyna Szoblik) oraz doktoranci. Aktualnie wraz z dr Offnerem przygotowujemy publikację, której poszczególne rozdziały przygotowują uczestnicy sympozjum.

Do badań nad środkowomeksykańskim systemem komunikacji graficznej od strony teoretycznej niezbędne jest również zagłębienie się w zasady działania innych światowych systemów pisma, co aktualnie realizuję. Bezpośrednimi tego wynikami są:

- a) prowadzony przeze mnie od trzech lat ogólnouniwersytecki kurs *Światowe systemy pisma i systemy semasiograficzne w ujęciu teoretycznym* na Uniwersytecie Warszawskim, który, ze względu na wysoki poziom, od roku akademickiego 2015/2016 został dedykowany doktorantom;
- b) przygotowywana we współpracy z prof. dr hab. Gordon Whittaker (Georg-August-Universität Göttingen), dr hab. Kamilem Kuraskiewiczem i mgr Danielem Tacacs

(doktorantem na Uniwersytecie Warszawskim) międzynarodowa konferencja zat. *Sign and Symbol in Egypt and Mesoamerica* (planowana data spotkania to czerwiec 2016).

Efektom badań nad tematyką dotyczącą kodeksów środkowego Meksyku oraz teorii i systemów komunikacji graficznej są m. in. następujące publikacje:

- 1) „Juegos de palabras, juegos de imágenes. Una mirada a la expresión pictográfica nahua”. *Actas del XV Congreso Internacional de AHILA. 1808-2008. Crisis y problemas en el Mundo Atlántico*. Universiteit Leiden. Dpto. de Estudios Latinoamericanos. 2008, 26-29.08.2008. CD-rom. ISBN/EAN 978-90-72356-03-1.
- 2) „¿Cuchillos de sacrificio? El papel del contexto en la expresión pictórica mesoamericana.” *Itinerarios*. 2010, 12: 125-154.
- 3) „«Secret Language» in Oral and Graphic Form. Religious-magic Discourse in Aztec Speeches and Manuscripts”. *Oral Tradition*. 2010, 25 (2): 325-363. <http://journal.oraltradition.org/>
- 4) „On numbers, tables and calendars: When writing appeared”. *Contributions In New World Archaeology*, wydanie specjalne „Mesoamerican Writing Systems”. 2014, 7: 47-72.

5.1.B. Religia mezoamerykańska (nahuatlańska)

Drugi nurt prowadzonych przeze mnie badań dotyczy religii, wierzeń i światopoglądu Indian środkowomeksykańskich (z epoki przedhiszpańskiej i wczesnokolonialnej), który jest zarazem ściśle związany z tematyką kodeksów dywinacyjnych. W obszarze moich zainteresowań leży przede wszystkim koncepcja bóstwa, wyobrażenie świata oraz komunikacja między ludźmi a światem nadprzyrodzonym. W ramach tego obszaru badawczego współpracuję z wieloma naukowcami z zagranicznych ośrodków, m. in. z prof. dr hab. Danièle Dehouve (CNRS-Université Paris X Nanterre, Ecole Pratique des Hautes Etudes), dr Roberto Martínezem Gonzálezem (IIH-UNAM, Meksyk), dr Aną Díaz Álvarez (IIE-UNAM, Meksyk) i dr José Contelem (Universidad Toulouse-Le Mirail). W ostatnich latach biorę aktywny udział w seminarium *Religions en Mésoamérique*, prowadzonym przez prof. dr hab. Danièle Dehouve w Ecole Pratique des Hautes Etude (EPHE, Paryż), gdzie wygłosiłam dwa referaty (w 2012 i 2015) i ponownie zostałam zaproszona do udziału w edycji seminarium w 2016 roku. Wcześniej natomiast przedstawiłam wyniki mojej pracy badawczej dot. nahuatlańskiej koncepcji bóstwa i boga najwyższego oraz wyobrażenia świata w ramach następujących cykli wykładów:

- a) Instytut Badań Historycznych, UNAM (Meksyk), VIII 2011: cykl wykładów zat. *Hombres y dioses. Aspectos elegidos de la imaginería prehispánica*:
 - „El sureño resucitado: la naturaleza de Huitzilopochtli según sus rasgos iconográficos”
 - „Los *atlaca*: ¿los «no-humanos» o la «gente de agua»?”
 - „Ometeotl y Ometecuhtli en las fuentes coloniales”.
- b) Universidad Complutense de Madrid (Hiszpania), II 2014: wykłady:
 - „Los rumbos del universo” ,
 - „Los *macuiltonaleque* como reordenadores cósmicos”.

Dwukrotnie miałam okazję przedstawić wyniki moich badań w formie wykładów plenarnych: pierwszy z nich zat. „Líquidos sagrados en los códices religiosos del grupo Borgia” podczas *Primer Coloquio Internacional sobre La Mixteca. Organización política y control del territorio*, w CIESAS (Meksyk), a drugi zat. „Rulers of Destinies. The Divinatory Codices and the *Macuiltonaleque* Deities” podczas sympozjum inaugurującego projekt badawczy ERC *Time in Intercultural Context: The Indigenous Calendars of Mexico and Guatemala*, kierowany przez prof. dr Maartena Jansena (Uniwersytet w Leiden). Wygłosiłam również wykład zat. „Los rumbos del universo, templos y árboles direccionales en el *Códice Borgia*” w ramach *Seminario de la Cultura Mixteca*, prowadzonym przez dr Manuela Hermanna w Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social (CIESAS, Meksyk; V 2010).

Za najważniejsze publikacje będące rezultatem badań prowadzonych w tematyce religii, wierzeń i światopoglądu Indian środkowomeksykańskich uznaję następujące artykuły:

- 1) „El concepto de *ilhucatl* en la cosmovisión nahua y sus representaciones gráficas en los códices”. *Revista Española de Antropología Americana* (Universidad Complutense de Madrid). 2008, 38 (2): 151-171.
- 2) we współautorstwie z José Contelem „Mas nosotros que somos dioses nunca morimos”. Ensayo sobre tlamacazqui: ¿dios, sacerdote o qué otro demonio?”, w: Katarzyna Mikulska y José Contel (red.), *De dioses y hombres. Creencias y rituales mesoamericanos y sus supervivencias*. Encuentros V. Warszawa, IEIeI-Uniwersytet Warszawski – IRIEC-Universidad de Toulouse. 2011: 23-65.
- 3) „Más allá de la nobleza: el discurso *nahuallatolli* y sus usuarios”, w: Patrick Lesbre i Katarzyna Mikulska (red.) *Identidad en palabras: nobleza indígena novohispana*, Meksyk-Warszawa, IIA-UNAM – ISII UW. 2015: 267-302.
- 4) „Los cielos, los rumbos y los números. Aportes sobre la visión indígena del universo”, w: Ana Díaz Alvarez (red.) *Cielos e inframundos. Una revisión de las cosmologías mesoamericanas*. México, IIA-UNAM. 2015: 109-173.

jak również książkę współredagowaną z José Contelem:

- 5) *De dioses y hombres. Creencias y rituales mesoamericanos y sus supervivencias*. Serie Encuentros V. Warszawa, IEIeI-Uniwersytet Warszawski – IRIEC-University of Toulouse. 2011, 218 stron.

Ponadto, kilka kolejnych artykułów odzwierciedlających ten nurt moich badań znajduje się w procesie publikacji, ale za najważniejsze z nich uznaję dwa:

- a) „Destronando a Omteotl”, zaakceptowany do druku w czasopiśmie *Latin American Literature Journal*.
- b) „La vida en el espejo: los mundos míticos y sus reflejos entre los nahuas del siglo XVI y otros pueblos de tradición mesoamericana”, napisany wraz z Roberto Martínezem i zaakceptowany do druku w czasopiśmie *Dimensión Antropológica*.

5.1.C. Praca naukowo-badawcza z oryginalnymi dokumentami.

W ostatnich latach zajęłam się także pracą nad konkretnymi oryginalnymi dokumentami z epoki przedhiszpańskiej i wczesnokolonialnej, tzn. nad wybranymi kodeksami środkowomeksykańskimi, co owocuje również współpracą z wybitnym specjalistą w tej dziedzinie, prof. dr Juanem José Batalla Rosado (Universidad Complutense de Madrid), oraz nad dokumentem alfabetycznym znanym jako *Hystoyre du Mechique* we współpracy z grupą badaczy w Uniwersytecie Toulouse II-Le Mirail.

W szczególności na uwagę zasługuje przeprowadzona przeze mnie praca badawcza i kodykologiczna dwóch przedhiszpańskich dokumentów znajdujących się w Bibliotece Watykańskiej, tzn. *Kodeksu Borgia* i *Kodeksu Vaticano B*, które z racji miejsca ich przechowywania są najbardziej nieosiągalne do konsultacji. W 2014 roku uzyskałam pozwolenie od Biblioteki Watykańskiej na pracę z oryginałami tych dokumentów, co pozwoliło mi na uzyskanie nowych danych dotyczących wytwarzania przedhiszpańskich kodeksów, zarówno przy przygotowywaniu skóry jako nośnika dokumentu, jak i samego procesu rysowania i realizowanych poprawek. Wyniki tych badań przedstawiłam w artykule „Proceso de la elaboración de los códices *Borgia* y *Vaticano B* con base en estudio codicológico”, przyjętemu do druku w czasopiśmie *Revista Española de Antropología Americana*.

Od kilku lat współpracuję także z grupą badawczą z Uniwersytetu Toulouse II-Le Mirail, z prof. dr hab. Patrickiem Lesbre i z dr José Contelem, z którymi wspólnie organizowałam sympozja podczas kolejnych edycji największego światowego kongresu amerykańistów, *International Congress of Americanists* w Meksyku (2009) i w Wiedniu (2012), podczas Kongresu CEISAL w Toulouse (2010) oraz w ramach III Sympozjum Hiszpanistów w Warszawie (2010). Współpraca ta owocuje wydanymi w koedycji książkami: wspomnianą wcześniej, współredagowaną z José Contelem pozycją *De dioses y hombres. Creencias y rituales mesoamericanos y sus supervivencias* (Warszawa, IIEI-Uniwersytet Warszawski – IRIEC-Universidad de Toulouse, 2011) oraz nowowydaną książką *Identidad en palabras: nobleza indígena novohispana*, współredagowaną z Patrickiem Lesbre (Meksyk-Warszawa, IIA-UNAM – ISiI UW – IRIEC- University of Toulouse, 2015). Od dwóch lat pracujemy nad oryginalnym manuskrypcem zat. *Hystoyre du Mechique*, znajdującemu się w Bibliotece Narodowej we Francji, czego efektem były zarówno spotkania robocze (w 2013 z moim udziałem), jak i sympozjum (zat. *Hystoyre du Mechique: André Thevet, mémoire aztèque et archives au XVIIe siècle*) wieńczące projekt, które odbędzie się w grudniu 2015, w którym również biorę udział, podobnie jak w końcowej publikacji z nowym poprawionym wydaniem badanego dokumentu wraz z opracowaniem.

5.1.D. Semiotyka

Semiotyka nie stanowi głównego nurtu moich badań, niemniej w pracy nad środkowomeksykańskim systemem komunikacji graficznej w dużej mierze korzystam z metodologii semiotycznej. W ostatnich dwóch latach to podejście badawcze zaowocowało współpracą w projekcie *Znakowe wartości kultury*, kierowanym przez prof. dr hab. Zbigniewa Klocha, uczestnictwem w seminarium semiotycznym prowadzonym w ramach tego projektu, udziałem z referatem w sympozjum projektu w 2013, a także publikacją w rozbudowanym tomie pokonferencyjnym, którą również zaliczam do jednej z najważniejszych w moim dorobku:

- 1) „Znak graficzny w przedhiszpańskich księgach wróżebnych środkowego Meksyku”, w: Zbigniew Kloch, Łukasz Grutzmacher, Marek Kaźmierczak (red.) *Znakowe wartości kultury*, Warszawa, WUW. 2014: 55-78.

5.2. Osiągnięcia dydaktyczne.

Realizowane przeze mnie badania są ściśle związane z prowadzonymi przeze mnie zajęciami dydaktycznymi, z których niektóre zasługują na szczególną uwagę. Do takich zaliczam kurs klasycznego języka nahuatl, prowadzony przeze mnie w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, od roku 2004/05 (od roku 2013/14 wraz z dr Agnieszką Brylak), na poziomie podstawowym i zaawansowanym. Zajęcia te są prowadzone po hiszpańsku, co pozwala unikać podwójnego tłumaczenia słownictwa (najstarsze słowniki przekładają nahuatl na hiszpański). Kolejne zajęcia to autorskie kursy *Antropologii widowisk i słowa w iberyjskim obszarze kulturowym* (pierwotnie zwane „Wiedzą o kulturze”), przygotowane również we współpracy z dr Brylak. O ile sama idea kursu bazuje na modelu wypracowanym przez Instytut Kultury Polskiej UW, o tyle naszym oryginalnym wkładem jest poznawanie wybranych teorii i narzędzi antropologicznych na bazie widowisk i zjawisk językowych z kręgu kultur hispano- i portugalskojęzycznych.

Jednak do najważniejszych prowadzonych przeze mnie zajęć autorskich zaliczam wszelkie kursy dotyczące mezoamerykańskich kodeksów wróżebnych, prowadzone przeze mnie w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich od 2008/09 roku. Poszczególne edycje kursów obejmują różne zagadnienia i tematy związane z tymi księgami, jak np. część dywinacyjna kodeksów, środkowa narracyjna część *Kodeksu Borgia*, dawniej także monograficzny kurs dot. *Kodeksu Burbońskiego*, etc. Ze względu na to, że jestem jednym z nielicznych specjalistów na świecie zajmujących się tymi kodeksami, kilkakrotnie zostałam zaproszona do przeprowadzenia podobnych kursów na uczelniach zagranicznych: UNAM, CIESAS i Colegio Mexiquense w Meksyku oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim, a konkretnie:

- Seminarium (60 godzin) *Los códices calendárico-religiosos del Centro de México 1*, dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich, zrealizowane na zaproszenie w Instytucie Badań Antropologicznych, UNAM, Meksyk. VIII-XII 2009.
- Seminarium (60 godzin) *Los códices calendárico-religiosos del Centro de México 2*, dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich, zrealizowane na zaproszenie w Instytucie Badań Antropologicznych, UNAM, Meksyk. I-VI 2010.
- Kurs intensywny (24 godziny) *Los códices calendárico-religiosos del Centro de México I*, dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich, zrealizowany jako profesor wizytujący w Instytucie Badań Antropologicznych, UNAM, Meksyk. VIII 2011.
- Kurs intensywny (18 godzin) *Introducción al estudio del Codice Borgia y de otros codices adivinatorios del México Central / Introduction to the Study of the Codex Borgia and Other Divinatory Codices from Central Mexico*, organizowany przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polską Akademię Umiejętności, Kraków. II 2013.

- Kurs intensywny specjalizacyjny (20 godzin) *Los códigos adivinatorios o calendárico-religiosos del Centro de México* dla studentów, doktorantów i badaczy Colegio Mexiquense (Toluca). VII 2014.
- Kurs intensywny specjalizacyjny (20 godzin) *Códices adivinatorios: Códice Borgia, Vaticano B y Cospi* w Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social (CIESAS), Oaxaca, Meksyk. VII 2014.
- Wraz z dr Manuelem Hermann Lejarazu, intensywny kurs specjalizacyjny (20 godzin) *Elementos simbólicos y comparativos entre el Códice Borgia y el Vindobonensis*, w Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social (CIESAS), Oaxaca, Meksyk. VII 2015.

Obecnie prowadzę trzecią edycję autorskich zajęć *Światowe systemy pisma i systemy semasiograficzne w ujęciu teoretycznym* w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich UW, które od roku 2015/16 są dedykowane dla doktorantów (zajęcia ogólnouniwersyteckie). Jest to jedyny kurs tego rodzaju w Polsce, podczas którego poznawane są dokładnie najważniejsze systemy pism na świecie (klinowe, egipskie, chińskie, japońskie, koreańskie, konsonantyczne [arabskie, hebrajskie], alfabetyczne, majowskie, azteckie), jak również bardziej dyskusyjne pod względem klasyfikacji systemy takie jak andyjskie kipu, jorubijski ifa, system Indian Kuna, mezoamerykański system używany w księgach wróżebnych, etc. Jednocześnie podczas zajęć prowadzona jest wielotorowa dyskusja dotycząca definicji pisma i semasiografii, a także nomenklatury i klasyfikacji znaków pisma, zasadności modelu ewolucji pism, etc.

5.3. Współpraca międzynarodowa

Od początku mojej pracy badawczo-naukowej charakteryzuje ją rozległa i aktywna współpraca międzynarodowa. Moje wykształcenie mezoamerykanistyczne zdobyłam przede wszystkim dzięki pobytom badawczym i kursom prowadzonym przez najbardziej uznanych mezoamerykanistów w Meksyku, na Narodowym Autonomicznym Uniwersytecie w Meksyku (UNAM) na które wyjeżdżałam dzięki stypendiom przyznanych przez Rząd Meksyku (lata 1995-96 [10 miesięcy], 1997 [6 miesięcy], 2002 [7 miesięcy]) lub na własny koszt (1998 [4 miesiące]) – choć poznanie metod pracy zawdzięczam przede wszystkim mojej promotor, prof. dr hab. Elżbiecie Siarkiewicz. Po uzyskaniu stopnia doktora odbyłam 12-miesięczny staż podoktorski i badawczy w Instytucie Badań Antropologicznych UNAM, finansowany przez stypendium Rządu Meksykańskiego. Podczas tych pobytów uczyłam się i bezpośrednio współpracowałam m. in. z prof. Lorenzo Ochoa, prof. dr Alfredo Lópezem Austinem, prof. Leopoldo Valiñasem, jak również uczestniczyłam w kursach prowadzonych m. in. przez zaproszonych na UNAM badaczy takich jak dr John Miles Foley, prof. dr Philippe Descola, dr William Foley i wielu innych. Dzięki tym wyjazdom nawiązałam współpracę z wieloma innymi badaczami, których nazwiska wymieniałam w poprzednich częściach autoreferatu, a do których chciałabym jeszcze dołączyć dr Michèle Craveri z Università Cattolica w Mediolanie, dra hab. Maartena Jansena z University of Leiden, dra Jespera Nielsena z University of Copenhagen, a także z Meksyku z dr Marią Castañeda de la Paz (IIA-UNAM), dr. Michele Oudijk (IIH-UNAM), dr. Miguelem Angelem Ruz Barrio (Colegio Mexiquense) oraz dr Manuelem Hermannem (CIESAS, Meksyk), z którym, oprócz innych wymienionych wcześniej wspólnych przedsięwzięć, pracowałam w kierowanym przez niego projekcie *Sociedad, gobierno y territorio en los Señoríos de la Mixteca: siglos XVI-*

XVIII (lata 2010-2013). Efektem międzynarodowej współpracy, poza wspomnianymi wcześniej projektami i publikacjami, jest m. in.:

- Współpromotorowanie (wraz z dr. Manuelem Hermannem, dr. Guilhemem Olivierem, dr. Silią Limón) pracy doktorskiej p. Angeliki Baena, zat. „Pensamiento en imágenes. La configuración del sacrificio en los Códices del Grupo Borgia”.
- Współpromotorowanie (wraz z dr. Marią Castañeda de la Paz) pracy na poziomie *maestría* p. Paulo Correa Valdivii, zat. „*In toptli in petlacalli, in piyalli in nelpilli: contener y revelar el poder divino*”, obronionej w listopadzie 2013 w Instytucie Badań Antropologicznych UNAM (Meksyk).
- Recenzowanie pracy doktorskiej dr. Marii Teresy López Ortego, zat. „Fray Alonso de Molina, pionero de la salud comunitaria en el siglo XVI en la Nueva España: análisis de los textos y términos lingüísticos sobre la salud recogidos en sus confesionarios, ordenanzas y vocabularios”, obronionej w czerwcu 2014, Universidad Complutense de Madrid (Hiszpania).

Brałam również udział jako zaproszony badacz w międzynarodowym, choć finansowanym i prowadzonym na polskim gruncie, projekcie *Language Encounters between the Old and New Worlds: Language as the medium of cross-cultural transfers in early New Spain*, kierowanym przez dr. Justynę Olko, w latach 2009-2012.

Kolejnym efektem międzynarodowej współpracy są wykłady przeprowadzone przez zagranicznych badaczy (lub z innych ośrodków w Polsce) w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich w ramach „Spotkań z indiańską Ameryką” (*Encuentros con América indígena*):

- dr Ana Bella Pérez Castro i prof. Lorenzo Ochoa (Instituto de Investigaciones Antropológicas-UNAM, Meksyk), 2007
- dr Michela Craveri (Universita Cattolica de Milan) i Mtr. Rogelio Valencia (Universidad Complutense de Madrid), maj 2010
- mgr Araceli Rojas, Uniwersytet w Leiden, listopad 2010
- dr Roberto Martínez González (Instituto de Investigaciones Históricas-UNAM, Meksyk) luty 2011
- dr Elodié Dupéy García (Instituto de Investigaciones Históricas-UNAM, Meksyk), marzec 2012
- prof. dr hab. Danièle Dehouve (Ecole Pratique des Hautes Etudes, Paryż), listopad 2012
- dr Jesper Nielsen (University of Copenhagen), listopad 2012
- mgr Boguchwała Tuszyńska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), listopad 2012, marzec 2014
- dr Jarosław Żrałka (Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego), listopad 2012
- prof. dr María Teresa Jarquín Ortega (Colegio Mexiquense, Meksyk), kwiecień 2015

Jestem również członkiem Rady Naukowej czasopisma recenzowanego *Anales de Antropología*, wydawanego przez Instituto de Investigaciones Antropológicas, UNAM,

Meksyk, jak również jednego z najbardziej znanych pism popularno-naukowych, *Arqueología mexicana*, wyd. przez Editorial Raíces w Meksyku. Niemniej, moja współpraca w czasopismami naukowymi obejmuje także grunt polski, gdyż przez 10 lat (od 2005 do chwili obecnej) pracowałam jako członek komitetu redakcyjnego czasopisma *Itinerarios*, wydawanego przez Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich UW. W tym czasie *Itinerarios* z lokalnego stało się czasopismem o zasięgu międzynarodowym, i aktualnie znajduje się na indeksach Dialnet, Index Copernicus i ERIH PLUS. Ponadto, recenzowałam również artykuły dla czasopism *Oral Tradition Journal* (USA), *Estudios de Cultura Nahuatl* (IIH-UNAM, Meksyk), *Anales de Antropología* (IIA-UNAM) *Arqueología* (Meksyk), *Current Anthropology* (USA), jak również książki naukowe dla Dutch Academic Publishing House Brill w Leiden, Instytutu Badań Filologicznych UNAM (Meksyk) oraz aktualnie dla komitetu redakcyjnego z CNRS (Francja).

Na koniec chciałabym również podkreślić, że dzięki wygłoszeniu ponad czterdziestu referatów podczas międzynarodowych konferencji, sympozjów, sesji naukowych, organizowanych w krajach takich jak Meksyk, Hiszpania, Francja, Włochy, Holandia, Wielka Brytania, Chiny, Salwador oraz w Polsce, a także dzięki zorganizowaniu siedmiu sympozjów (w ramach większych kongresów i jedno z nich niezależne), reprezentuję polską naukę na arenie międzynarodowej.

5.4. Działalność popularyzująca naukę

Moja dotychczasowa działalność popularyzująca naukę była ukierunkowana na przybliżeniu szerszemu gronu odbiorców w Polsce wierzeń i dorobku kulturowego przedhiszpańskich Indian Nahuatl, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych ze środkowomeksykańskimi księgami kalendarzowo-wróźebnymi. Seria audycji radiowych, w których brałam udział, pozwoliła uświadomić słuchaczom, że Aztekowie to nie tylko zwolennicy krwawych ofiar, ale także autorzy wyrafinowanych ksiąg przeznaczenia i głębokiej filozoficznej myśli. Z kolei w Dzień Meksykański, zorganizowany z okazji czterdziestolecia Instytutu Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, nie były skierowane tylko do studentów, ale były wydarzeniem otwartym, w którym uczestniczyli dorośli i uczniowie szkół średnich z Warszawy oraz z innych części Polski, którzy specjalnie w tym celu przybyli na Uniwersytet Warszawski. Zorganizowana w ramach tego wydarzenia wystawa majowska oraz ciekawe wykłady, jak również mój współudział w Konferencji w Państwowym Muzeum Archeologicznym, pozwoliły obalić mity związane z tzw. majowskim końcem świata. Moja działalność popularyzująca naukę w ostatnich pięciu latach obejmuje:

- XI 2010: Udział w audycji Bartosza Panka w cyklu „Słuchaj Świata”, Program II Polskiego Radia
- 2012: Przygotowanie wystawy „Czyżby koniec świata? Cykle kalendarzowe i koncepcje czasu Indian mezoamerykańskich, przygotowana z okazji 40-lecia Instytutu Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, w nawiązaniu do końca cyklu 13 baktuna w kulturze Majów.
- XI 2012: organizacja i realizacja Dnia Meksykańskiego jako części obchodów 40-lecia Instytutu Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich. W ramach Dnia Meksykańskiego odbyły się:

- Wykład plenarny dr. Jespera Nielsena (Uniwersytet Kopenhaski): *The Dying and the Dawning of Time in Ancient Mesoamerica: Contextualizing 2012 and Modern Apocalypticism*.
- Prezentacja i projekcja filmu *Los peligros del poder* Danièle Dehouve i Richarda Prosta. 54 min., Les Films du Village-Cannes TV – CNRS Images média, dystrybucja Tonaltepec Production.
- Wykład plenarny prof. dr Danièle Dehouve (Ecole Pratique des Hautes Etudes w Paryżu): *Ciclos de tiempo y de poder entre los tlapanecos*. Pytania i komentarze.
- Warsztaty dla szerokiej publiczności:
 - „Majowskie zapisy liczb i dat”, prowadzony przez mgr Boguchwałę Tuszyńską (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu);
 - „Mezoamerykańskie gry planszowe”, autorstwa studentów Iberystyki: warsztat prowadzony przez mgr Agnieszkę Brylak i mgr Aleksandrę Rudzką;
 - Galeria faksymiliów kodeksów wróżbiarskich i przepowiadanie przyszłości, prowadzony przez Katarzynę Mikulską i studentów uczestniczących w zajęciach na temat kodeksów.
- XII 2012: referat „Święto Nowego Ognia w przedhiszpańskim centralnym Meksyku”, w ramach konferencji *Koniec Świata. Tajemnica 13 baktuna Majów*, organizowanej przez Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich i Państwowe Muzeum Archeologiczne, Warszawa.
- XII 2014: gość w audycji Zbigniewa Dąbrowskiego *Ameryka Łacińska – Aztekowie Mexica – część I*, w programie „República Latina – Radio Wnet”.
- I 2015: gość w audycji Katarzyny Kobyleckiej *Naukowy zawrót głowy*, z wystąpieniem „Magia i wierzenia Azteków w starożytnym komiksie”, w programie „Jedynka” Polskiego Radia.
- V 2015: wykład „Przedhiszpański Meksyk, czyli opowieść o Aztekach, ich wierzeniach i księgach”, wygłoszony w ramach Dnia Naukowego „Meksyk jakiego nie znacie. Odkryj różnorodne aspekty życia w Meksyku”, zorganizowanego przez Interdyscyplinarne Koło Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego.
- VI 2015: gość w audycji Zbigniewa Dąbrowskiego *Ameryka Łacińska: Gdy Słońce było Zegarem i Kalendarzem*, w programie „República Latina – Radio Wnet”.

Katarzyna Mikulska